

Світлана ТАРАБАН¹

КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Досліджено процеси надходження інвестицій в економіку України, висвітлено основні проблеми та чинники, що впливають на інвестиційну діяльність та інвестиційну привабливість країни й регіонів. Розглянуто функції інвестицій, без яких неможливе ефективне управління і розвиток економіки держави. Виявлено особливості і тенденції інвестиційної діяльності в Україні, визначено шляхи активізації залучення капітальних інвестицій. З'ясовано, що процес залучення капітальних інвестицій в економіку України суттєво уповільнився під впливом політичної та економічної криз останніх років. Унаслідок цього погіршився фінансовий стан підприємств, збільшилась кількість збиткових фінансово-кредитних установ, скоротились обсяги банківського кредитування підприємств, знизилась інвестиційна активність іноземних інвесторів. Акцентовано увагу на тому, що від ефективності організації інвестиційного процесу значною мірою залежить успішна реалізація завдань соціально-економічного розвитку регіонів. Активізація інвестиційного процесу є головною складовою економічних вимог, які покликані визначити реальні зрушення в структурі економіки країни та

¹ кандидат наук з державного управління,
начальник відділу прогнозування та зведення інформації
управління аналітики, прогнозування та зведення інформації
департаменту економіки і міжнародних відносин,
Харківська обласна державна адміністрація,
svetlana_taraban@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0003-3417-8547>.



регіону, прискорити перехід економіки на якісно новий рівень індустріального розвитку, підвищити якість вітчизняної продукції та її конкурентоспроможність на світовому ринку, сприяти подоланню міжрегіональних диспропорцій, забезпечити якісне економічне зростання в державі. Проаналізовано динаміку і структуру капітальних інвестицій в Україні та Харківській області за 2017–2019 роки. Вивчено структуру капітальних інвестицій за цей період за джерелами фінансування, видами економічної діяльності, видами активів. Зроблено висновки щодо суттєвості змін та напрямку, які відбулися за цей період, охарактеризовано позитивні та несприятливі зміни у формуванні розвитку України неможливий без достатнього фінансування капітальних інвестицій. Перш за все, мова йде про модернізацію виробництва високотехнологічних та конкурентних товарів з високою доданою вартістю та нарощування їх експорту, а також запровадження інноваційних і енергоощадних технологій. Зазначено, що умовами залучення інвестицій в Україну є політична, економічна та фінансова стабільність, інвестиційні гарантії, вдосконалення законодавчих актів з регулювання інвестиційної діяльності та загальне покращення інвестиційного клімату.

Ключові слова: інвестиційна діяльність; капітальні інвестиції; динаміка; структура; економічний розвиток; інвестиційні процеси.

Процес залучення капітальних інвестицій в економіку України суттєво уповільнився під впливом політичної та економічної криз останніх років. Унаслідок цього погіршився фінансовий стан підприємств, збільшилась кількість збиткових фінансово-кредитних установ, скоротились обсяги банківського кредитування підприємств, знизилась інвестиційна активність іноземних інвесторів.

Від ефективності організації інвестиційного процесу значною мірою залежить успішна реалізація завдань соціально-економічного розвитку регіонів. Активізація інвестиційного процесу є головною складовою економічних вимог, які покликані визначити реальні зрушення у структурі економіки країни та регіону, прискорити перехід економіки на якісно новий рівень індустріального розвитку, підвищити якість вітчизняної продукції та її конкурентоспроможність на світовому ринку, сприяти подоланню міжрегіональних диспропорцій, забезпечити якісне економічне зростання в державі. Тому особливої актуальності набувають питання, пов'язані з вивченням умов створення сприятливого інвестиційного клімату регіону, підвищення рівня його інвестиційної привабливості, залученням інвестицій і їх ефективним використанням.

Значна кількість публікацій, що присвячена питанням інвестиційної політики, тільки підтверджує потребу в подальших дослідженнях.



Вагомий внесок у вивчення сучасних напрямків і пріоритетів регіонального розвитку, інвестиційних процесів, що відбуваються, зробили вітчизняні науковці, зокрема: С. Біла, П. Борщевський, З. Герасимчук, А. Дегтяр, О. Колянко, І. Сазонець, Н. Третяк та ін.

Питання впливу інвестиційної діяльності на економічний розвиток території досліджено в роботах таких економістів: Є. Бойко, Б. Данилишин, М. Долішній, О. Гаврилюк, О. Другов, І. Іртіщева, І. Котова, О. Лемішко, І. Лукінов, Ю. Макогон, В. Пила, В. Попов, С. Сорочка, Стегней, Л. Сімків, Д. Шиян. Л. Борщ, О. Вовчак, А. Мертенс, Б. Луців, А. Пересада, С. Реверчук, Н. Хрущ, В. Федоренко та ін. розкривають основи інвестицій, визначаючи особливості інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.

Вітчизняні науковці не лише підтверджують тісний взаємозв'язок між макроекономічними показниками та інвестиціями, а й пропонують дієві заходи, джерела, інструменти та важелі формування сприятливих умов для започаткування за рахунок інвестиційних вкладень стійких тенденцій економічного зростання України.

Метою статті є дослідження інвестиційних процесів в економіці України, статистичний аналіз динаміки та структури обсягу капітальних інвестицій, виявлення особливостей і тенденцій інвестиційної діяльності в Україні, визначення шляхів активізації залучення капітальних інвестицій.

Теоретично аргументовано і практично підтверджено, що успішна інвестиційна діяльність не може здійснюватися без впливу держави. Будучи регулятором суспільного виробництва в цілому, держава вже на ранніх етапах свого розвитку використовувала правові, адміністративні й економічні важелі регулювання відтворювальних процесів. Вона визначала і продовжує визначати основні правила гри господарюючих суб'єктів у виробництві і на ринках збуту, а також в інвестиційній та інших видах діяльності [1].

Інвестиції виконують низку важливих функцій, без яких неможливе ефективне управління і розвиток економіки держави, а саме:

- 1) просте і розширене відтворення основних засобів виробничої і невиробничої сфер;
- 2) забезпечення і заповнення обігового капіталу;
- 3) забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції і збільшення експорту;
- 4) перерозподіл капіталу між власниками (шляхом придбання акцій і вкладення засобів в активи господарюючих суб'єктів);
- 5) перетік капіталу з однієї сфери в привабливіші (на основі здійснення реальних і портфельних інвестицій);
- 6) забезпечення вирішення соціальних, економічних і екологічних проблем [2].

За січень-вересень 2019 року підприємствами та організаціями країни за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 379,2 млрд грн капітальних інвестицій, що на 12,4 % більше від обсягу капітальних інвестицій за відповідний період попереднього року.



Найвагомішу частку капітальних інвестицій (96,2 % загального обсягу) освоєно в матеріальні активи, з яких у будівлі та споруди — 45,6 % усіх інвестицій, у машини, обладнання та інвентар і транспортні засоби — 46,3 %.

У нематеріальні активи вкладено 3,8 % загального обсягу капітальних інвестицій (39,0 % — права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо, 45,9 % — витрати на програмне забезпечення та бази даних).

Витрати на капітальний ремонт активів становили 35,9 млрд грн, або 9,5 % загального обсягу з капітальних інвестицій.

Головним джерелом капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств і організацій, за рахунок яких освоєно 71,4 % загального обсягу. Частка залучених та запозичених коштів, а саме кредитів банків і коштів іноземних інвесторів, становила 7,8 %.

За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 11,3 % капітальних інвестицій, коштів населення на будівництво житла — 6,2 %.

Капітальні інвестиції за регіонами характеризуються такими даними (табл. 1) [3]:

Таблиця 1

Капітальні інвестиції за регіонами

	Освоєно (використано) капітальних інвестицій за січень–вересень 2019 року		
	млн грн	у % до	
		загального обсягу	січня–вересня 2018
Україна	379 203,1	100,0	112,4
Вінницька	9 193,5	2,4	90,2
Волинська	8 452,9	2,2	171,1
Дніпропетровська	44 999,9	11,9	121,8
Донецька	18 805,6	5,0	116,7
Житомирська	4 808,1	1,3	96,2
Закарпатська	4 043,5	1,1	84,7
Запорізька	9 006,5	2,4	103,3
Івано-Франківська	5 831,4	1,5	96,7
Київська	30 099,2	7,9	127,1
Кіровоградська	4 070,8	1,1	96,8
Луганська	2 034,5	0,5	113,9
Львівська	17 821,4	4,7	111,4
Миколаївська	8 184,3	2,1	134,7
Одеська	13 776,3	3,6	91,4
Полтавська	14 726,2	3,9	129,3
Рівненська	4 388,7	1,1	95,6
Сумська	4 929,3	1,3	109,9
Тернопільська	5 846,5	1,5	115,8
Харківська	14 424,5	3,8	103,5
Херсонська	5 972,8	1,6	144,2
Хмельницька	6 339,1	1,7	100,3



	Освоєно (використано) капітальних інвестицій за січень–вересень 2019 року		
	млн грн	у % до	
		загального обсягу	січня–вересня 2018
Черкаська	7 020,4	1,9	112,4
Чернівецька	2 470,5	0,7	117,9
Чернігівська	5 376,2	1,4	91,4
м. Київ	126 581,0	33,4	111,3

Частка Харківщини у загальнодержавному обсязі капіталовкладень становила 3,8 %.

Аналіз свідчить, що в 2017–2019 роках поступово зростають обсяги капітальних інвестицій, залучених підприємствами, організаціями та установами в економіку Харківської області. Якщо в цілому за 2017 рік було залучено 19 361,7 млн грн, то за 9 місяців 2019 року показник складає 14 424,5 млн грн капітальних інвестицій, обсяг яких проти 9 місяців 2018 року збільшився на 3,5 %.

Капітальні інвестиції в Харківській області за джерелами фінансування у 2017–2019 роках представлені в табл. 2 [4; 5].

Таблиця 2

**Капітальні інвестиції в Харківській області
за джерелами фінансування у 2017-2019 роках**

	2017 р.	2018 р.	9 місяців 2019 р.
Усього, тис. грн	19 361 745	23 551 320	14 424 455
<i>у тому числі за рахунок</i>			
коштів державного бюджету	856 636	1 095 507	577 825
коштів місцевих бюджетів	3 564 387	4 218 781	2 914 521
власних коштів підприємств та організацій	110 758 578	13 189 738	7 022 370
кредитів банків та інших позик	969 022	935 525	605 730
коштів іноземних інвесторів	31 412	133 987	-
коштів населення на будівництво житла	1 564 651	2 598 092	2 252 443
інших джерел фінансування	1 281 262	1 379 690	1 051 566
Усього, у % до загального обсягу			
<i>у тому числі за рахунок</i>			
коштів державного бюджету	4,4	4,7	4,0
коштів місцевих бюджетів	18,4	17,9	20,2
власних коштів підприємств та організацій	57,3	56,0	48,7
кредитів банків та інших позик	5,0	4,0	4,2
коштів іноземних інвесторів	0,2	0,6	-
коштів населення на будівництво житла	8,1	11,0	15,6
інших джерел фінансування	1,6	5,8	7,3



Серед основних тенденцій динаміки показників капітальних інвестицій у 2017–2019 роках за джерелами фінансування необхідно зазначити поступове збільшення питомої ваги в загальному обсязі капітальних інвестицій коштів місцевих бюджетів на будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт, енергозбереження (з 18,4 % у 2017 році до 20,2 % за 9 місяців 2019 року).

За видами економічної діяльності у 2017–2019 роках (табл. 3) збільшується питома вага капітальних інвестицій у будівництво (з 19,5 % у 2017 році до 24,5 % за 9 місяців 2019 року). Значно збільшилась питома вага коштів населення на будівництво житла: з 8,1 % у 2017 році до 15,6 % за 9 місяців 2019 року.

Таблиця 3

**Капітальні інвестиції в Харківській області
за видами економічної діяльності у 2017–2019 роках**

За видами економічної діяльності	2017 р.	2018 р.	9 місяців 2019 р.
Усього, тис. грн	19 361 745	23 551 320	14 424 455
Сільське, лісове та рибне господарство	3 610 819	2 998 776	1 826 965
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	3 600 071	2 978 721	1 809 346
Лісове господарство та лісозаготівлі	10 219	10 219	17 619
Рибне господарство	529	314	-
Промисловість	5 018 403	6 957 191	3 533 201
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	136 563	280 662	27 282
Переробна промисловість	3 986 593	5 861 943	2 685 756
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	620 959	565 538	573 594
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	274 288	249 048	246 569
Будівництво	3 780 238	4 381 862	3 533 604
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	961 105	1 828 013	648 184
Оптова та роздрібна торгівля автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт	180 637	176 855	152 047
Оптова торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами	553 656	1 030 381	228 222
Роздрібна торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами	226 812	620 777	267 915
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	509 324	613 395	427 569



За видами економічної діяльності	2017 р.	2018 р.	9 місяців 2019 р.
Наземний і трубопровідний транспорт	265 928	265 064	295 722
Водний транспорт	-	-	-
Авіаційний транспорт	x	x	x
Складське господарство та допоміжна діяльність у сфері транспорту	243 396	348 122	x
Поштова та кур'єрська діяльність	x	x	x
Тимчасове розміщування й організація харчування	87 110	44 127	70 398
Тимчасове розміщування	80 837	25 691	62 444
Діяльність із забезпечення стравами та напоями	6 273	18 436	7 954
Інформація та телекомунікації	239 041	284 187	156 420
Видавнича діяльність, виробництво кіно- та відеофільмів, телевізійних програм, видання звукозаписів, діяльність у сфері радіо та телевізійного мовлення	39 982	37 075	20 968
Телекомунікації (електрозв'язок)	13 682	16 579	9 147
Комп'ютерне програмування та надання інших інформаційних послуг	185 377	230 533	126 305
Фінансова та страхова діяльність	110 230	151 333	60 348
Операції з нерухомим майном	676 835	835 543	451 140
Професійна, наукова та технічна діяльність	221 509	345 712	245 703
Діяльність у сферах права та бухгалтерського обліку, архітектури та інжинірингу, технічні випробування та дослідження, діяльність головних управлінь (хед-офісів)	89 882	196 011	107 827
Наукові дослідження та розробки	92 416	111 005	120 600
Рекламна діяльність і дослідження кон'юнктури ринку, інша професійна, наукова та технічна діяльність, ветеринарна діяльність	39 211	38 696	17 276
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	441 660	684 701	573 213
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	2 495 472	2 974 676	1 919 030
Освіта	451 541	509 761	365 539
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	459 277	642 682	399 245
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	274 523	284 077	210 049
Надання інших видів послуг	24 708	15 284	3 847

Примітка: x — конфіденційна інформація.



За січень–вересень 2019 року підприємствами та організаціями області за рахунок усіх джерел фінансування, у фактичних цінах освоєно 14 424,5 млн грн капітальних інвестицій, обсяг яких проти 9 місяців 2018 року збільшився на 3,5 %. Майже всі інвестиції (98,6 % загального обсягу) були спрямовані у матеріальні активи, з яких у машини, обладнання, інвентар та транспортні засоби — 44,1 %, у будівлі та споруди — 50,7 %.

У нематеріальні активи вкладено 1,4 % загального обсягу капітальних інвестицій, з яких 0,7 % — витрати на програмне забезпечення та бази даних, 0,4 % — на права на комерційні позначення, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо (табл. 4).

Таблиця 4

**Капітальні інвестиції за видами активів
у січні-вересні 2019 року**

	Освоєно (використано) капітальних інвестицій	
	тис. грн	у % до загального обсягу
Усього	14 424 455	100,0
інвестиції в матеріальні активи	14 216 381	98,6
житлові будівлі	3 518 911	24,4
нежитлові будівлі	1 763 006	12,2
інженерні споруди	2 033 998	14,1
машини, обладнання та інвентар	4 751 996	32,9
транспортні засоби	1 611 734	11,2
земля	42 960	0,3
довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва	68 087	0,5
інші матеріальні активи	425 689	3,0
інвестиції в нематеріальні активи	208 074	1,4
<i>з них</i>		
програмне забезпечення та бази даних	97 923	0,7
права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо	53 500	0,4

Головним джерелом фінансування залишаються власні кошти підприємств та організацій області, за рахунок яких освоєно 48,7 % загального обсягу капітальних інвестицій. Частка запозичених коштів за рахунок кредитів банків та інших позик становила 4,2 %. За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 24,2 % капітальних інвестицій.

За видами економічної діяльності найбільші обсяги капітальних інвестицій спрямовані у розвиток промислових підприємств Харківщини — 3 533,2 млн грн, або 24,5 % до загального обсягу, будівництво — 3 533,6 млн грн (24,5 %), підприємств сільського, лісового та рибного господарства — 1 827,0 млн грн, або 12,6 % у загальному обсязі капітальних інвестицій області.



Найбільша частка капітальних інвестицій, освоєних підприємствами промисловості, припадала на підприємства переробної промисловості — 76,0 %.

Водночас досить вагомими для області були капітальні інвестиції, освоєні підприємствами оптової та роздрібною торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів — 4,5 %; транспорту — 3,0 %; підприємствами, що здійснюють операції з нерухомим майном, — 3,1 %; у сфері освіти — 2,5 %.

Капітальні інвестиції за рахунок коштів населення у житлове будівництво становили 2 252,4 млн грн (15,6 % від загального обсягу). Усього в первинну житлову нерухомість було вкладено 3 518,9 млн грн (24,4 % від загального обсягу).

Отож соціально-економічний розвиток України неможливий без достатнього фінансування капітальних інвестицій. Перш за все, мова йде про модернізацію виробництва високотехнологічних та конкурентних товарів з високою доданою вартістю та нарощування їх експорту, а також запровадження інноваційних і енергоощадних технологій.

Умовами залучення інвестицій в Україну є політична, економічна та фінансова стабільність, інвестиційні гарантії, вдосконалення законодавчих актів з регулювання інвестиційної діяльності та загальне покращення інвестиційного клімату.

Список використаних джерел

1. Кисельова О. М. Основи державного управління інвестиційною діяльністю / за ред. І. К. Бондар. К. : Корпорація, 2008. 311 с.
2. Кириченко О. А., Ерохін С. А., Харченко О. І. Інвестування. К. : Знання, 2009. 647 с.
3. Про соціально-економічне становище України за січень–жовтень 2019 року. К. : Державна служба статистики України, 2019. 84 с.
4. Харківська область у 2018 році (статистичний щорічник). Харків : Головне управління статистики у Харківській області. 2019. 459 с.
5. Соціально-економічне становище Харківської області за січень–жовтень 2019 року. Статистичний бюлетень. Харків : Головне управління статистики у Харківській області, 2019. 99 с.
6. Сорочка С. І. Моделі стимулювання інвестиційної діяльності. *Економіка та управління національним господарством*. 2017. № 11. С. 23–26.
7. Третьяк Н. М. Фактори формування інвестиційного клімату в Україні. *Фінансовий простір*. 2015. № 3 (11). С. 112–158.

Надійшла до редакції 12.12.2019

Svitlana TARABAN

Kharkiv Regional State Administration

Capital Investment as a Component of State Investment Policy at the Regional Level

The article examines the processes of inflow of investments into the economy of Ukraine, highlights the main problems and factors affecting investment activity and investment attractiveness of the country and regions. Functions of investments without which effective management and development of the economy of the state are impossi-



ble are considered. The peculiarities and tendencies of the investment activity in Ukraine are revealed, the ways to intensification of attraction of capital investments are determined. It has been found that the process of attracting capital investments in the Ukrainian economy has significantly slowed down due to the political and economic crises of recent years. As a result, the financial condition of enterprises has deteriorated, the number of unprofitable financial institutions has increased, the volume of bank lending to enterprises has decreased, the investment activity of foreign investors has decreased. Attention is drawn to the fact that the successful realization of the objectives of the socio-economic development of the regions depends on the efficiency of the organization of the investment process. The revitalization of the investment process is the main component of economic requirements, which are intended to identify real changes in the structure of the economy of the country and the region, to accelerate the transition of the economy to a qualitatively new level of industrial development, to improve the quality of domestic products and its competitiveness in the world market, to contribute to overcoming interregional disproportions, to provide growth in the state. The dynamics and structure of capital investments in Ukraine and Kharkiv region in 2017-2019 are analysed. The structure of capital investments for this period by sources of financing, types of economic activity, types of assets is studied. The conclusions on the materiality of the changes and direction that have occurred during this period have been made, the positive and unfavourable changes in the formation of capital investments have been characterized. It is determined that the socio-economic development of Ukraine is impossible without sufficient financing of capital investments. First of all, it is about modernizing the production of high-tech and competitive high-value-added goods and increasing their exports, as well as the introduction of innovative and energy-saving technologies. It is stated that the conditions for attracting investment in Ukraine are political, economic and financial stability, investment guarantees, improvement of legislative acts regulating investment activity and general improvement of the investment climate.

Keywords: investment activity; capital investments; dynamics; structure; economic development; investment processes.